

ADANA'DA MÂNİ SÖYLEME GELENEĞİ*

Prof. Dr. Erman Artun

Mâni söyleme; yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, belirli kuralları olan, kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze ulaşmış bir gelenektir. Mânilerde Anadolu insanının düşünce yapısını, beğenisini, dertlerini, kıskançlıklarını, özlemlerini, sevgilerini vb. ortak kültürün sergilenişini görürüz.

Kendine özgü bir gelenek içinde söylenen mâniler bir ucuyla geçmişe, bir ucuyla günümüze uzanır. Diğer halk kültürü ürünleri gibi toplumu ayakta tutan dinamikleri belirlemekte önemli bir rolü olan mânilerde, Anadolu insanının dünyaya bakışının yanı sıra estetik modelleri de temsil edilir.

Mâni söyleme geleneğinin oluşmasında, şekillenmesinde geçmişten günümüze kalan tarihî ve kültürel mirasın önemli bir rolü vardır. Gün geçtikçe kaybolmakta olan mâni söyleme geleneği halkın belleğinden silinmeden bir kültür olarak gelecek kuşaklara aktarılmalıdır.

Mâni anonim halk şiirinin en küçük nazım biçimidir. Anadolu ve Anadolu dışında çok geniş bir Türklük coğrafyasına yayılmıştır. Mâni kelimesinin kökeniyle ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Ahmet Vefik Paşa,1893:62; Sami,1901:1263; Eset,1944:7; Boratav,1993:285). Mâni Anadolu ve Anadolu dışında çeşitli adlarla bilinmektedir. Anadolu'da mâniye, mana, değişleme, meani, hoyrat, meni, fıcek, karşıberi; Anadolu dışında: beyati mâni, meni, mahını, mahna, hoyrat, çing, çinile, çır, aşule, aytpa, kayın ölenk, törtsap, aytıspa törtlik, martıfal vb. (Boratav ,1993 : 286;Köprülü,1981:273; Elçin,1990:6; Gözaydın,1990:3-25; Ergün:149; Dizdaroğlu,1969:53) gibi isimler verilmektedir.

Mâni genellikle yedi heceden oluşan dört dizelik bir türdür. Bir tek dörtlük içinde bir anlam bütünlüğü gösterir. Genellikle anlamın ağırlığı üçüncü ve dördüncü dizelerdedir. Mânilerde anlamın dört dizeye yayılması, ilk iki dizede çizilen tablo mâniyi estetik bir yapıya kavuşturur. İlk iki dize mâninin dış dünyayla bağıdır. Üçüncü ve dördüncü dizede duygu ve düşünce ortaya konur. Mânilerin doğaçlama söylenmesi mâniyi iki bölüme ayırır. Birinci bölüm genellikle hazırlıktır ve mânickiye kafiye, söz için zaman kazandırır. Mânici için birinci bölüm çağrışım, duygu ve düşünce için hareket noktasıdır(Boratav,1978:185).

* Adana Halk Kültürü Araştırmaları I, Adana Büyük Şehir Belediyesi Kültür Yayınları, Adana, 2000, s. 208-238.

Mâniciler, mâninin kafiye ve redif bölümüne ayak adını verirler. Mâniciden ayak bulmak, ayağı ayağına denk getirmek beklenir. Mâniler; mânici, mâni yakıcı, mâni düzücü, mâni atıcı adı verilen kişiler tarafından doğmaca olarak özel bir ezgiyle söylenir (Dizdaroğlu,1969:67). Bunun yanında mâniler âşıklar tarafından özel makamlarla da söylenir (Elçin, 1981: 278). Karşılıklı söylenen mânilerde karşılıklı dilek, duygu ve düşünceler açıklanır. İlk iki dize soru cevap olarak düzenlenir. Mâniler, çeşitlerine göre “akışta, ala gözlüm - kömür gözlüm, bayatı, berete döndürme, dörtleme, peşrevi” adlarını da alırlar. Bazen basılmış halk hikâyelerinin arasında da mânilere rastlanır (Boratav,1988:45). Mânilerle ilgili şekil ve konularına göre çeşitli sınıflamalar yapılmıştır (Boratav, 1993:287).Mânilerin başlıca teması sevgidir. Mâniler sevgi ekseninde döner (Dizdaroğlu,1969:66). Mâninin yapısı gereği, toplumsal olaylara değinilmez. Bunlar, sevgi ile ilişkileri ölçüsünde mâninin yapısında yer alır (Başgöz,1986:225; Başgöz, 1986:230; Kocatürk, 1939:5).

Milletle kimliği olan kültürler uygarlığı oluşturur. Kültür bir insan topluluğunun oluşturduğu, geliştirdiği içinde yaşadığı ve yaşattığı ortamdır. Ortak duygu ve davranışlar bütünüdür. Mâniler İslamiyet, öncesinden günümüze kadar yaşamını sürdürmüştür. Mâniler Türk toplum hayatının ifadesi, milli bilinç ve duygu beraberliğinin bir göstergesidir. Mâniler, halk ruhunun yansıtıcısıdır. Anonim mâni dörtlüklerinde Türk toplum yapısına ve düşüncesine ait izleri duygulu, içten bir anlatımla buluruz. Ayrıca yöresel gelenek ve göreneklerin izlerini mânilerde görebiliriz.

Mâni söyleme geleneğinde, mâniciyle söylenen yer ve dinleyici arasındaki uyum çok önemlidir. Dinleyicinin içinde bulunduğu ortam ve durum mâniciyi etkiler. Mânici uygun ortamda, dinleyicinin yaş grubu, kültür düzeyi, inanç yapısı vb. durumları dikkate alarak mânilerini seçer. Dinleyici söylenen mânilerde dile getirilen acı ve sevinçlerle bütünleşir. Usta mâniciler, hazırlık mânileri söyleyerek dinleyicileri mâninin dünyasına sokarlar. Dinleyici topluluğunun özelliğine ve ortamına göre mânilerin konuları çeşitlenir. Mâni söylenirken, havayı bozanlar, konuşanlar uyarılır. Kuralları, mâni söylenen topluluğun kabulleri belirler. Mâniler söylendiği köy odaları, konaklar, kahvehaneler, evlenme törenleri, imece, kış geceleri, Ramazan geceleri, kır toplantıları vb. ortama göre belirlenir.

Eski şehir yaşantısında ramazan bekçi ve davulcularının söylediği mânilerin ayrı bir yeri vardı. Mahalleli, âşıklar, çocuklar davulcuyla kapı gezerek onun kendine özgü, saba, düğâh makamlarında okudukları mânileri dinlerlerdi (Yücel,1973:6778; Ülkütaşır,1969:5471). Sahurda, kandilde ve bayramda gezen davulculara paranın yanı sıra keten ve yazma mendil gömleklik, yünlü ve pamuklu kumaş vb. verirlerdi (Bayrı,1959:1886). Eski devir Ramazanlarında “Helasacılar” vardı. Bunlar birinin boynuna ufak

bir davul takarak diğ erinin eline cam veya muşamba fener vererek gezerlerdi. Arkalarında çocuklar olurdu. Helasacılar mahalleleri dolaşır, her evin önünde durarak mâniler söylerlerdi. Her mâninin sonunda “Helesa, yelesa” diye bağırırlardı. Bu dolaşmaya da “helasaya çıkma” denirdi (Ülkütaşır ,1969 : 5472). Anadolu’nun kıyı şehir ve kasabalarında da “helasaya çıkma” âdeti vardı. Kayıkçı delikanlılar tahta bir kayığı ışıklandırıp gezerek mâniler söylerlerdi (Ülkütaşır,1969:5473).

Ayrıca bazı şehirlerde mâni düzmesiyle ünlü hanımların konaklara toplantılara çağrıldıklarını, olayları doğaçlama mâni düzerek anlattıklarını öğreniyoruz(Memişoğlu,1953:758).

Kadınla erkeğin kapalı toplum kuralları gereği konuşup bir araya gelmeleri belli ortamlarda olabilirdi. Mâniler, çeşitli törenlerde, eğlencelerde, toplantılarda, inanış ve adetlerin arasında ve mektuplara yazılan rumuzlu mânilerle haberleşme gibi bir işlev de üstlenmiştir (Başgöz,1986:225).

Ayrıca mânilerin, saya gezme, hidrellez, nevrüz, yağmur duası, çömçe gelin, köy seyirlik oyunları gibi tören ve toplantılarda ritüel kalıntısı taşıyan sözlerle söylenildiğini görüyoruz (Başgöz,1986:230).

Türkiye mâni söyleme geleneğiyle ilgili araştırmalardan, mânilerin söylendiği ortam, mânilere verilen adlar, niyet - fal mânileri, ramazan - bekçi mânileri, sokak satıcıları mânileri, semaî kahveleri mânileri, mektup mânileri, hidrellez, bayram, nevrüz, saya gezme mânileri, imece mânileri, sıra geceleri mânileri vb. hakkında bilgi ediniyoruz (Artun,1978:93-130; Artun,1983:5-22; Artun,1993:97-127; Artun,1990:1-25; Artun,1996:25-59; Boratav,1993:285-288; Gözaydın,1990:3-25; Dizdaroğlu,1969:53; Başgöz, 1986:225; Başgöz,1986:230-291).

Adana’da Mâni Söyleme Geleneği

Çağlar boyu yaygın bir biçimde süren Adana mâni söyleme geleneği 1960’lı yıllardan sonra eskiye oranla önemini kaybedip azalmaya başlamıştır. Adana’da kızlar, kadınlar ve erkekler ekin ekerken, davar güderken, hasat kaldırırken, bayramlarda, şenliklerde, evlenme törenlerinde, kına gecelerinde, gelin hamamında, düğün bayrağı dikildiğinde, gelinin başında, kazma kazarken, imeceyle iş tutarken, sünnet törenlerinde, hidrellez, nevrüz, saya gezme, çömçe gelin törenlerinde, halay çekilirken, pamuk tarlalarında, çeşitli toplantılarda vb. çalılıp oynayarak mâni atıp mâni söylerler (K.1), (K.28), (K.26), (K.2), (K.35), (K.7).

Adana yöresinde iyi mâni söyleyip düzenlere *Mânici*, *Mânici Başı*, *Mânidar*, *Aşık*, *Bağrıyanık*, *Yanık*, *Türkücü* adları verilir. Şehirde mâni

düzenlere *Şair*, sevda mânileri söyleyenlere de *Delimine* adı verilir (K.33), (K.31), (K.24), (K.36), (K.38), (K.37), (K.3), (K.6), (K.9).

Karşılıklı mânî atma, söyleme eskiden çok yaygınmış. Günümüzde daha çok kızlar arasında, aile arasında yapılır. Yörede karşılıklı mânî atışmalarına *Mânileşme*, *Mânî Atma*, *Türkü Atma*, *Atışma*, *Deyişme*, *Atmaca*, *Deyiş*, *Düzmece Mânî*, *Deyiş Mânî*, *Atma*, *Karşılıklı Çatışma*, *Söyleşme*, *Taşlama*, *Âşık Mânisi* adları verilmektedir. (K.38), (K.2), (K.31), (K.34), (K.35), (K.36), (K.24), (K.15), (K.7), (K.8), (K.32), (K.37). Genellikle mânileri sesi güzel olanlar ve meraklıları söyler. Düğün törenlerinde gelin kızın en yakın arkadaşları mânî söylerler (K.5). Her yaş grubu mânî söyler. Bunlar sıklığa göre şu şekilde sıralanır. a. 35 yaş ve altı (genç kesim), b. 35-45 yaşları arası (orta yaşlılar), c. 45 yaş ve üstü (orta yaşın üstü). (K.1), (K.8), (K.36), (K.35), (K.3), (K.29), (K.34), (K.26).

Mâniler dinlenerek büyüklerden, yaşlılardan gelenek aktarımı yoluyla öğrenilir (K.38), (K.7). Mânî her türlü neşeli ve kederli olay üzerine toplandıığında söylenir. Genellikle özel bir mânî söyleme toplantısı yapılmaz (K.5), (K.6), (K.35). Mânilerin söylendiği belirli bir zaman yoktur. Her zaman söylenilebilir. Kaynak kişiler kış ve yaz aylarında daha çok söylendiğinde birleşiyorlar. Kışın iş yokken kış geceleri soba başında toplanan insanlar, yardımlaşma amaçlı toplantılarda; yazın iş, tarım, hasat için toplandıklarında eğlenmek ve işi kolay kılma amacıyla mâniler söylüyorlar (K.2), (K.1), (K.6), (K.9), (K.7). Ayrıca ramazan gecelerinde iftar sahur arası yapılan toplantılarda mânî vazgeçilmez eğlence aracı olur (K.34), (K.438), (K.16), (K.15), (K.25). Askere, gurbete yolcu etme, gelin gönderme törenlerinde doğaçlama mâniler söylenir (K.1), (K.6), (K.10), (K.13), (K.16).

Hidrellezlerde genç kızların niyet ve fal mânileri söylemeleri âdetti. Hidrellez gecesi kızlar bir çömlek veya bir kaba kendilerine ait tarak, toka, yüzük vb. eşyaları koyarlar, hidrellez sabahı sırayla çekerler. Çıkan eşya hangi kıza aitse onun niyetine söylenir. Bazı yörelerde mânici ortaya alınır. Üzerine kırmızı duvak örtülür, eline ayna verilir. Mânici aynaya bakarak genç kızın geleceğini görerek ona göre mânî söyler. Eğer kızın dileği olacaksa güvey adayını aynada görür (K.4). Yine kızlar hidrellez gecesi dilekleri neyse onu gül dalına asarlar, mânî söylerler (K.26), (K.1). Kızlar mânileri, niyetleri olacak veya olmayacak şeklinde yorumlarlar. Fal pek ciddiye alınmaz ama, yine de kızlar olumlu veya olumsuz olarak etkilenirler (K.38). Bazen de mânileri kağıda yazıp kaba koyarlar. Hidrellez sabahı şanslarına çekip, yorumlarlar. Bu mânilere *Mantuvar Mânileri* adı da verilir.

Mâniler köy odalarında, köy kahvelerinde, imeceyle evde tarlada iş tutarken, düğün törenlerinin yapıldığı düğün evi odaları ve meydanlarda

kırda yapılan toplantı ve şenliklerde, Ramazan gecelerinde evlerin önünde, cenaze evinde söylenir (K.6), (K.25), (K.26), (K.15), (K.16), (K.13), (K.35), (K.33). Genç kızlar ve kadınlar genellikle darbuka eşliğinde kırlarda, bahçelerde, çeşme ve kuyu başlarında bir araya gelebildikleri her ortamda sevgilerini meramlarını anlatmak, konuşma isteklerini belirtmek, dilek tutmak, sitem ve özlemlerini belirtmek, ayrılığın hüznünü hafifletmek, eğlenceli zaman geçirmek için mâni söylerler (K.10), (K.11), (K.12), (K.22), (K.23), (K.16). Kadınların kendi aralarında yaptıkları toplantılara “*Ferah Günü*” adı verilir (K.26), (K.27). Erkeklerin toplantılarına ise “*Sıra Gecesi*” adı verilir. Kadınların ve erkeklerin toplantılarının diğer bir adı da *Şenlik*’tir. İş zamanı, yapılan işe göre kadınlı erkekli veya kadınlar erkekler ayrı yerlerde toplâırlar.

Adana yöresinde mânilerin söylendiğı yerleri sıklık derecesine göre şöylece sıralayabiliriz:

- 1- Konar göçer topluluklar,
- 2- Dağlık yerleşim yerleri,
- 3- Yerleşik köy,
- 4- Kasaba,
- 5- Şehir (K.1), (K.4), (K.7), (K.25), (K.10), (K.13), (K.34), (K.36).

Adana’da mânilerin söylendiğı ortamlar şunlardır:

- 1- Şenlikler (gece toplantıları, sıra geceleri, asker uğurlama, bahar toplantıları vb.),
- 2- Evlenme törenleri (kız görme, kız isteme, nişan, ana kız, erkek kınası, gelin hamamı, düğün töreni, gelin övme, gelin uğurlama, gelin alma, gerdek, gelin paçası vb.),
- 3- Sünnet törenleri,
- 4- İmece yardımlaşma toplantıları (yufka açma, bulgur çekme, salça yapma, sap eritme, ekmek etmek-yapmak-, ekip biçme, çapa zamanı, hasat ve harman zamanı vb.),
- 5- Hidrellez,
- 6- Nevruz,
- 7- Yağmur yağdırma törenleri (çömçe gelin, yağmur duası),
- 8- Bolluk bereket törenleri (saya gezme),

9- Köy seyirlik oyunları (K.1), (K.4), (K.2), (K.6), (K.36), (K.16), (K.22), (K.15).

Kadınlar arası toplantılarda herkes toplantı yapılacağını birbirine duyurur. Darbuka sesini duyan cümbüş şenlik olduğunu anlar, şenliğe katılır. Evlenme törenleri toplantılarına çağrıya, yörede *Yol Verme* adı verilir. Çağıran kişiye *Okuyucu*, çağırma işine *Okuntu* adı verilir. Okuyucu ev ev dolaşarak insanları toplantıya çağırır. Çağrılan kişilere baş örtüsü, çorap, mendil, havlu, yazma, gömlek vb. verilir. Son yıllarda okuyucular evlenme, sünnet töreni davetiyelerini de dağıtmaya başlamışlardır. Bazı köylerde şenlik ve toplantılar tellal bağırtılarak duyurulur (K.22), (K.23), (K.35), (K.36), (K.27), (K.26), (K.1), (K.3), (K.4), (K.5).

Mâni söylenen toplantılarda yöreye, yerleşim yerine, toplantıyı düzenleyen evin ekonomik durumuna, mevsimine göre çeşitli ikramlarda bulunulur. Bunları şöylece sıralayabiliriz: Çerez, leblebi, kuru üzüm, renkli şeker, pekmez, şerbet, sıkma, tatlı, süt, meyve, pasta, helva, ayran, börek, pide, bisküvi, lokum, çay, kahve vb.dir. Evlenme töreni toplantılarında ikramlar yemeye dönüşür. Yüksük çorbası, yüksük aşı, topalak, analı kızlı, dövme pilavı, tatar, et yahnisi, haşlama türü yemekler, etli patates, palıza, kadayıf, karakuşi, çörek vb. (K.27), (K.26), (K.29), (K.1), (K.35), (K.36), (K.2), (K.22), (K.23). Kızların kendi aralarındaki toplantılarında ise kurutulmuş karpuz çekirdeği, kaynamış mısır, pestil, bastık, çerez vb. yenir (K.7), (K.8).

Mâni söylenirken dinleyiciler mâninin konusuna, söylenme nedenine göre uygun tavırlar takınırlar. Dinleyici, mâni üzüntülüyseniz üzüntülü, neşeliyse neşelidir (K.38). Mâniler bazen birinin üzerine söylenir. Dinleyiciler mâninin kimin için atıldığını anlamak için dikkatle mâniciyi dinlerler, kulakları mânide gözleri mânicidedir (K.14), (K.16), (K.17), (K.22), (K.36). Gelin kaynana mânilerine çok gülünür. Özel olarak bir kız ve delikanlı için söylenirse manalı manalı gülünür (K.1). Mâniler aracılığıyla mânilerin kime söylendiği bulunmaya çalışılır. Dinleyici mâniye göre etkilenir, bazen mâniyle özdeşleşerek sevinir, üzülür (K.5). Mâni söylerken efkarlı, sessiz, duygulu olup gözyaşını tutamayanlara rastlanır (K.26), (K.10), (K.11), (K.13). Mâniye meraklılar, sözleri ezberlemeye çalışır (K.35). Mâni söylerken konuşup dikkati dağıtanlar hoş karşılanmaz., uyarılır (K.34). Öğüt, ders çıkarılan mânilerde başla tasdik gözlenir (K.37).

Mâni söylemeden önce dinleyicileri hazırlama aşaması olur (K.33). Toplulukta mâniciliği ile tanınan biri varsa önce onun mâni söylemesi beklenir (K.9). Genellikle yaşlıların mâni söylemesi veya “Haydi kızlar, mâni atışın” demeleri beklenir. Mâni söylenirken mânici ortaya alınır. Dinleyenler daire olarak çevresine otururlar. Evlenme törenlerinde düğün

evine gelen konuklar kapıda karşılanarak *Karşılama Mânileri* söylenir (K.24), (K.36).

Mâni söylerken çibidik (alkış) çalınır, pullu işi mendil sallanır. Neşeli mânilerde darbuka çalınır, kaşık çtırdatılır (çalınır) (K.1), (K.2). Mâniciler ellerinde ayrılık mânileri söylerken mendil, kavuşma isteği olan mânileri söylerken yüzük bulundururlar (K.4). Mâni söylerken, söylenen mâninin konusuna uygun olarak o anda orada bulunan bazı eşyaları kullanılır. Bunlar genellikle mendil, yazma, çiçek, bayrak vb.dir. Sevgi mânilerinde çiçek, asker mânilerinde bayrak bulunur (K.34), (K.36), (K.37). Seyirciler mendil sallarlar. Cenazelerde yakını ölmüş kişiyi ve gelini ağlatmak için söylenen mânilerde mânicinin ve dinleyicilerin ellerinde mendiller vardır. Yaşlılar göz yaşlarını baş örtüsünün ucuyla silerler (K.26). Eskiden bir kız, sevdiği delikanlıya sevdiğini belli etmek için mâni söyler ve mendil atar, delikanlı da kızı beğendiyse mendili öpüp koynuna koyarmış (K.26). Mânici bazen mânideki göndermeyi hissettirmek için baston, gözlük, mendil, sopa vb. aksesuarlar kullanır (K.27), (K.10), (K.11), (K.12), (K.35), (K.29), (K.34).

Mânici mâni söylerken, mâninin konusuna uygun jest ve mimikler yapar. Mâni atılan kişiyi sezdirmek için işaret edilir veya göz edilir. Bazı mâniciler mânileri gözleri kapalı söyler (K.38), (K.37), (K.1), (K.2), (K.3), (K.32), (K.23). Mânici dinleyenleri oyuna kaldırır. Türkü ezgisiyle söylenen mâniler eşliğinde, kadınlar erkekler oynarlar (K.24). Adana yöresinde, söylenen mâniye, mâniyle karşılık vermek gelenektir. Bu gelenek çok eskiden beri sürmektedir. Toplulukta mâniye cevap veremeyen zor durumda kalır (K.26). Birbirini beğenen genç kızla delikanlı söze, cevabı mâniyle verirse karşı taraf mâniyle karşılık verir (K.26).

Kızlar aralarında mâni atışması yaparlar. Yarışmada üstün gelen kıza mendil, havlu, yağlık, tülbent vb. verilir. Amaç eğlencedir (K.3), (K.36), (K.4), (K.6), (K.7). Adana'da eski ramazanlarda davul çalarak mâni söyleyenlere para dışında mendil, gömlek, yünlü pamuklu şalvarlık, namaz külâhı vb. verilirdi. Davulcuyla beraber çocuklar da kapı kapı gezerdi. Çocuklardan birinin elinde uzun bir kamış veya sopa bulunurdu. Bu kamışa verilen hediyeler asılırdı. Bazı köylerde hediyeler için çuval gezdirilirdi. Ev sahibi çocuklara şeker, tatlı verirdi (K.7), (K.8), (K.24), (K.36), (K.13), (K.38), (K.4), (K.6).

Eski yıllarda kız istemeye gidenler, mânilerle kız isterdi. Kız evi olumlu veya olumsuz cevaplarını mânilerle bildirirdi. Kız evine giden görücüler kız evinden süpürge isterlerdi. Görücülerden biri süpürgeyi üstüne oturarak niyetlerini belli eder, kız tarafı kızlarının isteneceğini anlayarak şunları söylerdi:

Kız tarafı : *Hoş geldiniz, hoş geldiniz
Bereket getirdiniz
Varsa bir niyetiniz
Çekinmeden deyiniz*

Görücü : *Tellidir süpürge
Gülle dolu bahçeniz
Niyetimiz bellidir
Kızınızı isteriz*

Kızın ailesi kızı vermeye niyetliyse şöyle söyler:

Kız tarafı : *Hoş geldiniz, hoş geldiniz
Aziz misafirlerimiz
Bize güzel sa(a)detli
Bir haberle geldiniz*

Eğer kızın ailesi kızı vermeye niyetli değilse şöyle söyler:

Kız tarafı : *Hoş geldiniz, hoş geldiniz
Aziz misafirlerimiz
Başları hep bağlıdır
Yok verecek kızımız (K.1).*

Toplantılarda bulunan kişilerden her biri adına niyet tutularak söylenen mâniler iyi, kötü diye yorumlanır. Bazen mâniler sevgili, hasım, askerdeki oğul, gurbetteki eş ve yakın için niyet tutularak söylenir. Mâni iyi çıkarsa sevinilir. Kötü çıkarsa üzülmür, hayra yorulur. Bazen dinleyiciler yüksek sesle bu benim şansına diyerek söylenecek mâniyi kendisi için tutar (K.2), (K.3), (K.4), (K.6), (K.32), (K.31), (K.28), (K.36).

Dilek mânileri arzu istek üzerine; dua mânileri kendisi, yakınları ya da sevdikleri için olmasını istedikleri olumlu durumlar için dile getirilir. Beddua (kargış) için söylenen mâniler kötülük yapanlara ilenç için söylenir (K.7), (K.8). Bazı mânilerde evlenecek kız ve erkekte aranılan özellikler sıralanır. Ya da genç kız, evleneceği delikanlıda aradığı özellikleri sıralayarak, kendisine uygun olmayan delikanlıların boşuna umutlanmamalarını sezdirir (K.1), (K.7). Mâniler hediye verilen fotoğrafların arkasına yazılır ve unutulmama dileğinde bulunulur (K.1), (K.2), (K.3), (K.5), (K.6).

Eskiden Adana'da Ramazan aylarında davulcular ve bekçiler gece halkı sahura kaldırmak için kapı kapı dolaşır ve mâni söylerlermiş. Günümüzde ise

davulcular sahurda sadece davul çalarak halkı uyandırıyorlar. Adana'da eskiden olduğu gibi mâni söyleme yaygın değildir. Ramazan ayı mânileri sahurda uyandırmak, ayın kutsallığı ve bahşişle ilgilidir (K.4), (K.2), (K.10), (K.11), (K.12), (K.13), (K.7), (K.8).

Eskiden Adana'da pazarcılar ve esnaf malını satmak ve beğendirmek için mâniler söylerlermiş. Bugün bu gelenek unutulmuştur. Özellikle gezgin çerçiler zil çalarak geldiklerini duyurur, her malın özelliğiyle ilgili mâniler söylerlermiş (K.1), (K.3), (K.7). Yine eskiden Adana'da kahvehanelerde kabadayılar mânilerle durumu anlatıp atıştırlarını. Bunlarla ilgili ancak bir kaç örnek bulabildik. Bulduğumuz örnekler de mâni özelliğini kaybetmişlerdir (K.38).

Bir olay üzerine, o olayla ilgili duygu ve düşüncelerin söylendiği yakıştırmalı mâniler de vardır. Bu mânilerin kime söylendiği bellidir (K.2), (K.31), (K.7), (K.8). Çeşitli mesleklerin özelliklerinin sıralandığı mâniler de vardır (çoban, şoför, ebe, öğretmen vb.) (K.32), (K.36), (K.35). Okul, askerlik ve hapisane hayatı mânilere konu olmuştur (K.1), (K.2), (K.7). Eskiden yazılan mektupların sonuna mâni yazılması yaygındı. Günümüzde örneklerine az da olsa rastlanmaktadır (K.7), (K.8), (K.2), (K.26). Bayram, kandil, ramazan, hıdrellez, nevrüz, saya gezme, yağmur duası vb. için özel mâniler söylenir (K.31), (K.16), (K.17), (K.18), (K.22), (K.21), (K.22), (K.8). Son yıllarda sünnet törenlerine çağrı davetiyelerine de mânilerin yazıldığını görüyoruz (K.1), (K.23), (K.45). Kışlık erzak hazırlama ve imece toplantılarında konuyla ilgili mâniler söylenir (K.4).

Bazı mâniler cinsellik içerir. Bunlar her toplumda söylenmeyen, kadınların ve erkeklerin kendi aralarında gizli olarak söyledikleri mânilerdir. Yaygın değildir. Daha çok ergenlik çağında söylenir (K.38), (K.1), (K.2).. Her toplulukta bu tür mânilerin söylenmesi hoş karşılanmaz. Ölüm ve özlemle yüreği yanan ağıtçılar, mâni tarzında söyledikleri duygularını ağıt ezgisiyle ağıt biçiminde söylerler (K.7) (K.8), (K.9), (K.3), (K.27). Kız görme, kız isteme, nişan, gelin alma, gelin hamamı, düğün, gelin uğurlama, gelin paçası gibi evlenme törenleriyle ilgili mâniler de söylenmektedir (K.1), (K.2), (K.38).

Adana yöresinde analar bebekleri için söyledikleri mânileri ninni ezgisiyle söylerler. Bu ninniler kırsal kesimde çok yaygındır (K.38).

Adana yöresinde geçmişe oranla az da olsa bir halk hikâyesi anlatma geleneği vardır. Halk hikâyelerinin aralarında da mâniler söylenir (K.38), (K.8). Bir olay üzerine anında doğaçlama mâni söylemek de yaygındır. Bunlar dilden dile yayılırlar.

Kaynak kişiler eski mânilerle, günümüz mânileri arasında bir farkın olduğunda birleşiyorlar. Yaşama biçimi ve buna bağlı olarak beğeniler değiştiği için mâniler yeni kültürde değişikliğe uğramıştır (K.38). Günümüzde ekonomik koşullar, teknoloji, yeni hayat koşulları mânilere yeni öğeler sokmuştur (K.10), (K.11), (K.12). Eski mânilerin bir olaya bir duruma dayalı olduğunu söyleyen kaynak kişiler günümüzde her şeyin mâni konusu olduğunu söylüyorlar (K.35), (K.37), (K.2), (K.6), (K.26), (K.25). Eskiden genç kızlarla delikanlıların birbirlerine mâni atmaları çok yaygınmış (K.22), (K.23). Eskiden söylenen her mânide, aşk, evlenme isteği, oğul, koca özlemi vb. gibi özellikler aranmış (K.33), (K.2), (K.1). Bazı kaynak kişiler eski yeni mâni arasında fark olmadığını söylerken (K.31), (K.32), (K.37). Bazı kaynaklar da eski mânilerin daha duygusal daha anlamlı, daha özlü sözlerle örülü olduğunu düşünüyorlar (K.26), (K.25), (K.27).

Köyde söylenen mâniler köyün özellikleriyle köy kültürünü; şehirde söylenen mânilerse şehir hayatını ve şehir kültürünü yansıtmaktadır. Yerleşim yerlerinin de özellikleri mânilere yansır. Köy mânilerinde acının, sevincin, özlemin, umudun, duyguların daha yalın yansıtıldığını gözlüyoruz (K.24), (K.4), (K.6), (K.32), (K.31), (K.36), (K.38), (K.35).

Mânilerin kendilerine özgü bir ezgileri vardır. Mâniler söylenirken her zaman ezgiyle söylenmeye özen gösterilmez. Mâniler içten gelen duyguların doğrudan söylendiği türdür. Mâni söyleyenler genellikle, acıyı, sevgiyi tatmış, yüreği buruk kişilerdir. Mâniler çoğunlukla çalgısız söylenir. Bazen darbuka, tepsi, teneke eşliğinde söylenir. Bazen de zılgıt ve alkış eşliğinde söylenir. Acı, hüznü yüklü mâniler uzun hava ezgisiyle okunur (K.2), (K.1), (K.35), (K.34), (K.3), (K.5), (K.25), (K.16), (K.22), (K.14), (K.38). Oyun oynanırken mâniler türkü ezgisiyle söylenir (K.35), (K.15).

Genç kız toplantılarında mâniler evlilik niyet ve temennisi üzerine duygu ve düşünceleri bir deyişle dile getirmek ve hoşça vakit geçirmek için söylenir. Mâniler yoluyla açığa vurulmayan kız-erkek arkadaşlığı öğrenilmeye çalışılır. Kızlar beğendiklerini sezdirir. Evlilikte aranan özellikler dışa vurulur. Anlamazdan gelen delikanlıya sitem edilir. Bazen de delikanlıyı beğenmediklerini söylerler (K.38), (K.1), (K.37). Halk hikâyeleri anlatılırken , dinleyicinin ilgisini canlı tutmak için hikâyelerin aralarında mâni söylenirdi. Bu yönüyle mâniler işlevseldir (K.5), (K.6), (K.4), (K.33), (K.34).

Yörede nasihat amacıyla oğula, kıza, geline, çocuklara akıl vermek, kötülükler karşı uyarmak amacıyla mâni söylenir. Ayrıca acı olaylardan ders, işin iyi yapılması, büyüğe saygı, uyarma, kırgınlığın son bulması, boşboğazlık vb. konularında da söylenir. Toplantı anında veya törenlerde yanlış davranışta bulunanları uyarmak ya da doğru olanı anlatmak için

söylenir. Mâniler örf, adet ve geleneklerin kuşaktan kuşağa aktarımını sağlamak yönüyle işlevseldir (K.38). Bu tür mânilere *Uyarıcı Mâni* adı verilir (K.22), (K.23), (K.35), (K.27). Mâniler insanların o anki ruhsal durumlarını anlatmak veya belli konularda dinleyenleri bilgilendirmek ve hoşça vakit geçirmek amacıyla söylenir (K.38), (K.7), (K.9), (K.22), (K.23). Mâni her ortamda söylenebilir (K.7). İmeceyle iş tutma ve tarımla ilgili işlerde mâninin işi kolay kılma işlevi vardır (K.38), (K.11), (K.17).

Mâniler duyguların söylenmesi, insanları güldürmesi, eğlendirmesi, işi kolay kılması, eğitim, örf, âdet gelenek aktarımının sağlanması, birlik beraberlik dayanışmayı arttırması, kültürün sözlü yolla aktarılması dışında, duyguları dışa vurma aracı olması, dert, meram anlatarak rahatlama yönleriyle işlevseldir (K.2), (K.7), (K.38).

Sonuç

Adana'da mâni söyleme geleneği, yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, belirli kuralları olan kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze ulaşmış bir gelenektir. Adana mânilerinde Adana insanının düşünce yapısını, beğenisini, sevdalarını, özlemlerini, dertlerini, ortak duygu ve davranışların yansıtılmasını, yörenin kültürüne ait gelenek göreneğin izlerinin sergilendiğini görüyoruz. Adana mânileri, kendine özgü bir gelenek içinde söylenir. Onlarda diğer halk kültürü ürünleri gibi toplumu ayakta tutan dinamikleri belirleyebiliriz. Bunların yanı sıra bu mânilerde Adana insanının dünyaya bakışını ve estetik modellerini görüyoruz.

Adana mâni söyleme geleneğinin oluşmasında, şekillenmesinde geçmişten günümüze kalan tarihi ve kültürel mirasın önemli bir rolü vardır. Gün geçtikçe kaybolmakta olan mâni söyleme geleneği halkın belleğinden silinmeden bir kültür varlığı olarak gelecek kuşaklara aktarılmalıdır. Adana'da mâniler, duyguların söylenmesi, insanları eğlendirmesi, işi kolay kılması, kültürün aktarılmasını sağlaması yönleriyle işlevseldir.

Kültürel değişim ve gelişim bakış açısıyla sistematik yöre incelemesi ve tahlili yapılmadan, izlenim yoluyla çözümlemeye ve anlatmaya çalışan bir yöntemle yapılacak bir Türkiye mâni söyleme geleneğinin eksik kalacağı düşüncesini taşıyoruz. Adana'da mâni söyleme geleneğini, yapılacak bu tür bir çalışmaya katkıda bulunmak amacıyla ortaya koymaya çalıştık.

Adana'da Söylenen Mânilerden Örnekler

Mânilerin içerikleri doğrudan söylenmesi gereken olaylar ya da işlerle bağlantılı değildir. Mânilerin araştırmacılar tarafından söylendikleri ortama,

duruma, yerlere ve şartlara göre çeşitli tasnifleri yapılmıştır. Bir bölümde bulunan bir mâni metni diğer bir bölümde de bulunabilir.

Derlediğimiz 500 Adana mânisinden yola çıkarak, Adana mânilerini söylenme amaçları, yerleri, zamanları, şartları ve ortamlarına göre aşağıdaki başlıklarda toplayıp tasnif ettik.

1. Sevda Mânileri
 - a. Mâni atışmaları
 - b. Alkış (dua) mânileri
 - c. Kargış (beddua) mânileri
 - d. Gelin - Kaynana mânileri
2. Niyet - Fal Mânileri (Mantuvar)
3. Evlenme törenleri âdetleriyle ilgili mâniler
4. Sünnet törenleriyle ilgili mâniler
5. Ramazan - davulcu mânileri
6. İş - İmece mânileri
7. Öğüt mânileri
8. Pazarcı - Esnaf mânileri
9. Mektup mânileri
10. Mesleklerle ilgili mâniler
11. Mezar taşı mânileri
12. Kabadayı mânileri
13. Halk Hikâyeleri mânileri
14. Ritüel kökenli törenlerle ilgili mâniler

Adana mânileri içinde en büyük bölümü sevda mânileri oluşturmaktadır. “Sevda, özlem, ayrılık, yakınma, övgü, şikayet, evlenme dileği, sitem, kıskançlık, felekten talihten yakınma, sevdaya bağlı ölüm düşüncesi, and içme, aşığı uyarı, sözünde durmama, gurbet, bastırılmış duygular vb.” üzerine söylenmiş mânilerin ana eksenini sevda oluşturduğu için sevda mânileri başlığında topladık.

1 - Sevda Mânileri

*Al atın eşkin olur
Dereler taşkın olur
Gurbete giden kızlar
Gönülü düşkün olur (K.2)*

*Elimde sazım ağlar
İçimde sızım ağlar
Bitsin artık bu günler
Gurbette yarım ağlar (K.37)*

*Ah o beni o beni
Kâkül örtmüş o beni
Ben yârimi unutmam
Unutsa da o beni (K.14)*

*Dam üstünde yatıyor
Yel yorganı atıyor
Yâri rüyada görmüş
Hep onu sayıklıyor (K.2)*

*Kızlar gelir çeşmeye
Tasınan da içmeye
İçlerinden birisi
Gönlümden geçmeye (K.15)*

*Bülbül bu devran biter
Yol eser yuvan gider
Gurbet elde ölenin
Evine figan gider (K.16)*

*Kıza sordum adın ne
Açmamış bir gül dedi
Seni öperim dedim
Askere yakışmaz dedi (K.25)*

*Mendilim dalda kaldı
Gözlerim yolda kaldı
Yârim gelecek diye
Ellerim boşta kaldı (K.5)*

*Ben seni pekmez sandım
Yüreğim yakmaz sandım
Yediğim tuz ekmeği
Başıma kakmaz sandım (K.14)*

*Roman okurum roman
Yazarım zaman zaman
Sevdiğim oğlan da
Yaman mı aman yaman (K.16)*

*Uzun uzun kamaşlar
Ucunu boyamaşlar
Kara başlı yârimi
Askere yollamaşlar (K.35)*

*Hey atlılar atlılar
Boynu gırvak atlılar
Kız istemeye gelmiş
Pathican suratlılar (K.33)*

*İreyhan eker misin?
Bal ile şeker misin?
Kız ben seni alırım
Kahrımı çeker misin?(K.38)*

*Sarı çiçek sarı çiçek
Şimdi gençler geçecek
Köy kızları sevdiğini
Göz ucuyla kesecek (K.38)*

*Koyun gelir yata yata
Çamurlara bata bata
Kara gözlü yar sevdiğim
Ah gözü kör olasıca (K.35)*

*Ekmeğ yaptım terledim
Dama çıktım parladım
Ben yarimi görünce
İpek mendil salladım (K.12)*

*Ak beyaz yelekiyim
Gül dibinde saklıyım
Ana uzağa verme
Yakına meraklıyım (K.22)*

*Ben bir karabiberim
Yuvarlanıp giderim
Çok konuşma kaynana
Kızını alır giderim (K.35)*

*Mâni demeye geldim
Kaymak yemeye geldim
Kaymak başını yesin
Yarı görmeye geldim (K.38)*

*Damdan dama ip gerdim
İpekli mendil serdim
Şu deyyusun oğlunu
Candan gönülden sevdim (K.38)*

*Al elmayı yemedim
Sırrın ele vermedim
Bir öptüm bir ısırđım
Bir yerini yemedim (K.38)*

*Sarı kız sallanma
Yollarda oyalanma
Çeşme başında durma
Sözlerime inanma (K.37)*

*Koza yapraksız olmaz
Dibi topraksız olmaz
Sevda çeken kimsenin
Cebi mektupsuz olmaz (K.14)*

*Maydanoz ot değil mi?
Yaprağı dört değil mi?
Ben yârimden ayrıldım
Bu bana dert değil mi? (K.1)*

*Pınar başında çeşme
Salsam elime dolar
Ben yarimden ayrıldım
Yüreğim ona yanar (K.29)*

*Ceviz dalı kırıktır
Dibine su doluktur
Anası babası ölenin
Daim boynu büküktür (K.9)*

*Bahçelerde baldıran
Nedir benzin solduran
Meğer zalim felekmiş
Yiğitleri öldüren (K.7)*

*Kır ata vurdum eyer
Üstüne mavi giyer
Maşallah deyin gören
Şimdi nazarlar değer (K.25)*

*Sülemiş çarşısına
Gün vurur karşısına
İnsan meyil verir mi?
Bir adım komşusuna (K.11)*

*Elbisem keleş olsa
Üstüne kuşlar konsa
Benim sevdiğim oğlan
Askerde subay olsa (K.9)*

*Kiraz dalı eğmeyim
Tellerine değmeyim
Ahdım olsun bir daha
Osman adlı sevmeyim (K.7)*

*Dağda kestim kereste
Kuş besledim kafeste
Dediler yarim ölmüş
Yetiştim son nefeste (K.37)*

*Saçım uzun kalmıyor
Yâr yüzüme bakmıyor
Yâr üstüne yar sevmiş
Hiç Allah'tan korkmuyor (K.8)*

*Köprü altında musluk
Züppeler çalar ıslık
Kadirli'nin kızları
Kavurmuş taze fıstık (K.11)*

*Karpuz kestim yiyen yok
Halim nasıl diyen yok
Bir yerden bir yar sevdim
Hayırlı olsun diyen yok (K.13)*

*Söyle kimi seversin
İki de bir översin
Eli baş tacı edip
Beni yere serersin (K.10)*

*Bal idim pekmez oldum
Gül idim kokmaz oldum
Kıymetim pek çok idi
On para etmez oldum (K.8)*

*Süt doldurdum şişeyi
Dolaş da gel köşeyi
Duydum yarım geliyor
Kucakladım eşeği (K.6)*

*Hava havalanıyor
Hava bulutlanıyor
Benim sevdiğim oğlan
Yeni bıyıklanıyor (K.22)*

*Kavak senden uzun yok
Dallarında üzüm yok
O yâr küsmüş gidiyor
Döndermeye yüzüm yok (K.29)*

*Saç üstünde gözleme
Yalancıkdan özleme
Ne muradın var ise
Sakın benden gizleme (K.33)*

*Kara tavuk kesmişler
Kanadından asmışlar
Yoldan geçen gençleri
Gazeteye basmışlar (K.12)*

*Su gelir kütüğünden
İçilmez köpüğünden
Yılan olsam dolansam
O yarin topuğundan (K.23)*

*Hey bizine bizine
Şalvar düşmüş dizine
Oturmuş yol üstüne
İt de bakmaz yüzüne (K.30)*

*Bahçede ot yolarım
Parmağıma dolarım
Yârim ile gezenin
Gözlerini oyarım (K.10)*

*Bisiklete biniver
Bizim köyde iniver
Niye geldin derlerse
Sevdiğim var deyiver (K.10)*

a. Mâni Atışmaları

Oğlan : *Bahçelerde pırasa
Yaprağına kar yağsa
Kızlar kocasız kalsa
Oğlanlara yalvarsa*

Kız : *Bahçelerde maydanoz
Deste deste oydunuz
Ey akılsız oğlanlar
Şimdi mi adam oldunuz*

Oğlan : *Turuncumun sarısı
Oldu gece yarısı
Sarılıp da yatmazsam
Geçmez gönlüm ağrısı*

Kız : *Turuncumun sarısı
Olsun gece yarısı
Ne sararım ne yatarım
Sürsün gönlün ağrısı*

Oğlan : *Tavşan girmiş ekine
Kulakları dikine
Kızlar kulak kesilmiş
Ođlanların sesine*

Kız : *Karpuz kestim yiyen yok
Niye kestin diyen yok
Yeniyle bir yâr sevdim
Gözün aydın diyen yok*

Oğlan : *Bir ufacak su başı
Karadır yarin kaşı
Gel sarılıp yatalım
Dosta düşmana karşı*

Kız : *Ak bıçak kara bıçak
Babam dükkân açacak
Evlenmesin bekarlar
Naylon kızlar çıkacak*

Oğlan : *Karpuz kestim kan çıktı
İçinden yılan çıktı
Kız diye birin aldım
Üç çocuklu dul çıktı*

Kız : *Dut ağacı boyunca
Yar sevmedim doyunca
Ağzım dilim lâl oldu
Yar sesini duyunca*

Oğlan : *Bahçelerde pıtırak
Gel sevdiğim oturak
Oturak da ne yapak
Evlenek de kurtulak*

Kız: *Karanfil deste deste
Beni anamdan iste
Eğer anam vermezse
Son cevap benden iste (K.1)*

b. Alkış (Dua) Mânileri

*Gergef üstünde kullar
Allı yeřilli çullar
Kavuşsun hasret çeken
Dua edin komşular (K.1)*

*Evinin ambarına
Mum diktim şamdanına
Ya Rab kavuşturun bizi
Bir kurban bayramına (K.10)*

*Karanfilin saksıda
Bir yar sevdim Aksu'da
Mevla'm bizi kavuşturun
Akşam ile yatsıda (K.1)*

*Atlas yorganın yüzü
Ayırdı felek bizi
Ayıran felek olsun
Kavuşturun Mevla'm bizi (K.12)*

c. Kargış (Beddua) Mânileri

*Yanan ışığın sönsün
Baharın kışa dönsün
Bize beddua edenler
Bedduanız başa dönsün*

*Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar (K.13)*

*Elmayı dalda koyan
Gözümü yolda koyan
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar (K.21)*

*Gönlüme yar olasın
Evime gül olasın
Başkasını seversen
Benden beter olasın (K.31)*

*Hey kapı kara kapı
Üstüne sallansın sapı
Beni yârdan ayıran
Dilensin kapı kapı (K.1)*

*Kahveyi pişir dursun
Koy fincana durunsun
Bizi böyle edenler
Sol böğründen vurulsun*

*Gidiyorum işte gör
Beni ancak düşte gör
Değerimi bilmedin
Bir kötüye düşte gör (K.19)*

d. Gelin Kaynana Mânileri

*Ay ışığı ışıktır
Terkim dolu kaşıktır
Çok söylenme kaynana
Oğlun bana âşıktır (K.32)*

*Alçacık duvar başı
Yediğin bulgur aşısı
Teneşirde yıkansın
Kaynananın gır başı (K.37)*

*Duvar dibinde kazık
Kaynanam öldü yazık
Öldüğüne yanmam ama
Giden oduna yazık (K.2)*

*Kaynananın gâvuru
Canı candan ayırı
Merak etme efendim
Allah bizi kayırı (K.8)*

*Bahçelerde lahana
Kıydım koydum sahana
Hiç ömrümde görmedim
Böyle gâvur kaynana (K.36)*

*Elli elekli gelin
Basma yelekli gelin
O oğlanı ben doğurdum
Şişe bacaklı gelin (K.1)*

*Dolaba fincan koydum
İçine mercan koydum
Kaynananın adını
Kuyruklu sıçan koydum (K.7)*

2 – Niyet- Fal Mânileri (Martuvar Mânileri)

*Niyetin tut arkadaş
Sözlerini yut arkadaş
İyi kötü çıksın falın
İnanma unut arkadaş (K.38)*

*Hey mantuvar mantuvar
Mantuvarın vakti var
Mantuvara gelenin
Cennet beş tahtı var (K.1)*

*Mantuvarım var olsun
İçi dolu nar olsun
Mantuvara gelenin
Dilediği yar olsun (K.6)*

*Mâniye maraz derler
Güzele beyaz derler
Mâni bilmeyenlere
Çöplükte horoz derler (K.9)*

*Mantuvar motum motum
Bunu açması çetin
Gel mantuvar açalım
Alaca tumanlı hatun (K.7)*

*Mantuvar çitin çitin
Devşirmesi ne çetin
Gel mantuvar açalım
Alaca tumanlı hatun (K.2)*

*Falınız fal olsun
Yolların açık olsun
Yâr sana varmazsa
İki gözün kör olsun (K.27)*

*Mantuvar ocak ocak
Biçerler kucak kucak
Mantuvara gelenin
Akibeti hayrolacak (K.7)*

*Mantuvar ocak ocak
Orak getirin biçek
Ben yârimi bilirim
Orta boylu mor çiçek (K.5)*

*Mâni mâniyi açar
Mâni muhabbet saçar
Gelin mâni diyelim
Mâni dertleri açar (K.10)*

*Dileğimi tuttum bile
Kötüyü unuttum bile
Bahçelerde bağlarda
Yârimi avuttum bile (K.38)*

*Mantuvarım yarım var
Günden gene zarım var
Yedi dağın ardında
Usul boylu yârim var (K.1)*

3- Evlenme Törenleri, Adetleriyle İlgili Mâniler

*Sanma kalmaya geldik
Davul çalmaya geldik
Hani kızın hazır mı
Gelin almaya geldik (K.38)*

*Kız saçını örsün bir
Güzel koku sürsün bir
Dünürçüler gitmeden
Hepsi kızı görsün bir (K.38)*

*Saçını örmeyince
Döşünü dövmeyince
Bizde kızlar alınmaz
Hamamda görmeyince (K.38)*

*Düşünüldü duruldu
Kız oğlana vuruldu
İstemek nişan derken
Düğün dernek kuruldu (K.38)*

*Derelerden su akar
Sevenler candan bakar
Bizim gelin kızımız
Bakınca yürek yakar (K.38)*

*A benim hindi gönlüm
Tependen indi gönlüm
Değme güle konmazken
Dikene konu gönlüm (K.24)*

*Evlerinin önü yüce
Gramofon öter gece
El sana gız mı verir
Düğürü varmayınca (K.21)*

*Niřanın nişan olsun
Gönüle lisan olsun
Para pulu boş ver sen
Evvela insan olsun (K.38)*

*Oğlan olsun binekli
Koltuk alsın benekli
Siz istersiniz amma
Kıza sormak gerekli (K.38)*

*İnce bel ince burun
Dursun bakalım olurum
Kolye bilezik mobilya
Hele bir evi kurun (K.38)*

*Kız anası kız anası
Başında mumlar yanası
İşte geldik gidiyoruz
Hani bunun öz babası (K.26)*

*Yuduđum yassı taşlar
Gölgelice ağaçlar
İşte kovdun gidiyom
Unutman arkadaşlar (K.26)*

*Karanfilim bu dama
Safa geldin odama
Eğer sadık yar isen
Düđür gönder babama (K.2)*

*Pencereden bak bana
Findık fıstık at bana
Findık fıstık istemem
Nişan yüzük tak bana (K.33)*

*Fatma'nın giydiği al mı
Görmedim her şeyi var mı
Tatlısını da yemişler
Nazım'ın haberi var mı (K.24)*

*Masa üstünde pekmez
Bu pekmez bize yetmez
Adana'nın kızları
Davulsuz gelin gitmez (K.38)*

*Ak geniş kara yemiş
Yaprağı suya deymiş
Güvey namaz kılarken
Gelin baklava yemiş (K.25)*

4 - Sünnet Törenleri Mânileri

*Başıma giydim bir fes
Bir an oldum bir prens
Korkmuyorum sünnetçi
İstedğin kadar kes (K.35)*

*Sünnet sünnet dediler
Baş etimi yediler
İşte sünnet oluyom
Bayram etsin kediler (K.21)*

*Allah kulun taptığı
Sevapları kaptığı
Müslüman'ın yaptığı
Sünnet peygamberindir (K.35)*

*Sünnet sünnet dediler
Başa gelir dediler
Eğer sünnet olmazsan
Sana kız yok dediler (K.35)*

*Benim oğlum büyüdü
Fistanı da süründü
Yavrum sünnet olacak
Kirvesi de göründü (K.15)*

5 - Ramazan - Davulcu Mânileri

*İşte geldi Ramazan
Evlere şenlik getirdi
Haydi beyler bayanlar
Şimdi kalkın sahura (K.14)*

*Oruç tutmak izzettir
Bilene bir lezzettir
On bir ayın sultanı
Müminlere rahmettir (K.37)*

*Davulumun ipi koptu
Çocuklar neden korktu
Şu sokaktan geçerken
Burnuma börek koktu (K.25)*

*Çabuk geçen an bize
Damarlarda kan bize
Bilinen tüm bayramlar
Bedenlerde can bize (K:38)*

*Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Orucunu bozanlar (K.27)*

*Ramazanda, Ramazanda
Oruç tutun Ramazanda
Cennet ehli olmak için
Oruç tutun Ramazanda (K.38)*

*Geceleri kalkarız
Oruçları tutarız
Zemzem olup akarız
Ramazanda Ramazanda (K.38)*

*Kurbanımız al bizim
Yünlerinden şal bizim
Her bayramda keseriz
Kurbanımız bol bizim (K.38)*

6 – İş- İmece Mânileri

*Geldik erzak yanına
Oturduk baş ucuna
Yardım etmeye geldik
Kız senin erzakına (K.35)*

*Köyümüze kentimize
Sevgi saygı saçalım
Kış geliyor gelin bacım
Haydi ekmek açalım (K.38)*

*Bu gün sana yarın bana
Çalışalım hep yan yana
İmeceyle yapılır
Bulgur dövme tarhana (K.38)*

7 - Öğüt Mânileri

*Altını fazla eşme
Nefsin ile cenkleşme
Kendi saadetini
Dünyalara değişme (K.11)*

*Karadutum dut verir
Yaprağını küt verir
Ergen oğlan büyük kız
Sarıldıkça tat verir (K.29)*

*Kavakta gazel m'olur
Her evde güzel m'olur
Seveceksen kızı sev
Gelinle pazar m'olur (K.9)*

*Dereler akar gider
Taşları yıkar gider
Alem bir penceredir
Her gelen bakar gider (K.30)*

8- Pazarcı - Esnaf Mânileri

*Bibere gel bibere
Gitme sen delikliye
Biberin başını al
Gelme çürükmüş diye (K.26)*

*Lale bunlar, lale bunlar
Al yanakta hale bunlar
Elma değil hanım teyze
Peteklerde bala bunlar (K.38)*

*Hep dillerde güzel sesler
Sevgililer sevgiyi besler
İnanmazsan gel bak abla
Lokum gibi domatesler (K.38)*

*Günlerimiz aydın olsun
İçiniz neşeyle dolsun
Kumaş alacaksan abla
Saf ipekten atlas olsun (K.38)*

9- Mektup Mânileri

*Yaza yaza yaz geldi
Derelere kaz geldi
Daha çok yazacaktım
Mürekkeğim az geldi (K.32)*

*Mektup mektup yaz bana
Verir sonsuz haz bana
Gözlerin evet desin
Gülümse biraz bana (K.38)*

*Mektubum sarı çiçek
Dağ tepeden geçecek
Mektubuma yol verin
Pozantı'ya gidecek (K.38)*

*Kader kahır hep bizden
Mektup gelmiyor sizden
Sevgilerin yalanmış
O sevgiler hep dilden (K.32)*

*Sepet sepet yumurta
Sakın beni unutma
Unutursan küserim
Mektubumu keserim (K.35)*

*Yarim bana el eyledi
Goncadan gül eyledi
Bahar vakti gelince
Mektupla gel eyledi (K.38)*

*Dalda kiraz al al
Sofrada bir tepsi var
Benim sevdiceğim
Mektubunu sık sal (K.24)*

*Mektup yazdım karadan
Dağlar kalksın aradan
Sen çok değiştin ama
Kavuşturur yaradan (K.25)*

*Tavandaki fareler
Tıkır tıkır ederler
Daha yazcaktım ama
Kalemimi yediler (K.26)*

10 - Mesleklerle İlgili Mâniler

*Kimin kime kıyakları
Bilinmiyor kayakları
Bize kunduracı derler
Biz giydirdik ayakları (K.38)*

*Doktor doktor civanım
Seni istiyor canım
Muayene etmezsen
Yoktur senin imanın (K.26)*

*Gözde güneş gibi ferler
Pasta gibi ekmek yerler
Anıyla şanıyla bize
Ünlü fırıncılar derler (K.38)*

11 - Mezar Taşı Mânileri

*Bu mezarı bildin mi?
Ömründe hiç güldün mü?
Aylak yaşayan gafil
Sen ölmeden öldün mü? K.38)*

*Ölüm gelmiştir aha
Gerek yok aha vaha
Bu mezarı görenler
Okuyun bir Fatiha (K.26)*

*Saman savrulur yelden
Sırat incecik telden
Dün gibi bugün gibi
Gençliğim gitti elden (K.36)*

12 - Kabadayı Mânileri

*Rakamlara sayı derler
Gönülsüze ayı derler
Kül yutmayız biz aslanım
Bize kabadayı derler (K.38)*

*Allah'ın adamıyız
Yolda belde yatarız
Silah bıçak oyuncak
Mapus çay ocağımız (K.38)*

*Payları böldü mü ulan?
Fukara güldü mü ulan?
Biz yapmazsak olur mu hiç?
Yiğitlik öldü mü ulan? (K.38)*

Kaynak Kişiler

- (K.1)-Fatma Doğan, 55, Dikili Köyü, ev hanımı, ilkokul , Adana.
- (K.2)-Ayşe Öz, 50, Adana, ev hanımı, ilkokul , Adana.
- (K.3)-Sevim Sığiren, 37, Karşıyaka, ev hanımı, ilkokul , Adana.
- (K.4)-Fatma Ulver, 65, Adana, ev hanımı, ilkokul , Adana.
- (K.5)-Fatma Süzer, 50, Adana, memur, ortaokul , Adana
- (K.6)-Hasan Çulhaoğlu, 50, Adana, mali müşavir, yüksekokul, Adana.
- (K.7)-Fatma Ketre, 59, Adana, ev hanımı, ilkokul, Adana.
- (K.8)-Sebiha Yılmaz, 60, Adana, ev hanımı, okuma yazma bilir, Adana.
- (K.9)-Müşerrefe Arıcı, 50, Karaisalı Gönenç Köyü, ev hanımı, öğrenimi yok, Adana.
- (K.10)-Melek Acer, 15, Düziçi, öğrenci, ortaokul, Adana.
- (K.11)-Şakir Sever, 35, Düziçi, ilkokul, Adana.
- (K.12)-Efendi Özdemir, 45, Düziçi, ilkokul, Adana.
- (K.13)-Mustafa Özdemir, 50, Düziçi, ilkokul, Adana.
- (K.14)-Zuhal Köprek, 15, Düziçi, ortaokul, Adana.
- (K.15)-Şenay Yıldırım, 15, Düziçi, ortaokul, Adana.
- (K.16)-Zübeyde Yıldırım, 45, Düziçi, ilkokul, Adana.
- (K.17)-Sultan Köksal, 15, Düziçi, ortaokul, Adana.
- (K.18)-Müzeyyen Demirel, 15, Düziçi, ortaokul, Adana.
- (K.19)-Elife Mağu, 15, Düziçi, ortaokul, Adana.
- (K.20)-Kadriye Kütük, 15, Düziçi, ortaokul, Adana.
- (K.21)-Fatma Küçük, 15, Düziçi, ortaokul, Adana.
- (K.22)-Elif Karkın, 15, Düziçi, ortaokul, Adana.
- (K.23)-Meryem Doğan, 15, Düziçi, ortaokul, Adana.
- (K.24)-Fatma Algan, 45, Düziçi, ilkokul, Adana.
- (K.25)-Zeynep Avcioğlu, 15, Adana, ortaokul, Adana.
- (K.26)-Zeynep Özcan, 75, Adana, öğrenimi yok, Adana.

- (K.27)-Münire Şimşek, 45, Adana, ilkokul, Adana.
(K.28)-Bahar Taşkesen, 16, Adana, ortaokul, Adana.
(K.29)-Mustafa Bali, 32, memur, lise, Bahçe /Adana.
(K.30)-Derya Paşabozdoğan, 28, memur, üniversite, Kadirli / Adana.
(K.31)-Habil Selçuk, 41, Ceyhan, çiftçi, Adana.
(K.32)-Ayşenur Özbekli, 12, Ceyhan, ortaokul öğrencisi, Adana.
(K.33)-Dursun İğüş, 12, Ceyhan, ortaokul öğrencisi, Adana.
(K.34)-Halime Özdemir, 70, okuryazar, Ceyhan, Adana.
(K.35)-Mine Yılmaz, 36, Ceyhan, ilkokul, Adana.
(K.36)-Kadir Turan, 35, Ceyhan, ilkokul, Adana.
(K.37)-Melihe Yücel, 58, Ceyhan -Toktamış köyü, Adana.
(K.38)-Kenan Şahbaz, 40, yüksekokul, öğretmen, Adana.

Kaynakça

- Ahmet Vefik Paşa;1893, Lehçe-İ Osmâni, İstanbul
- Artun, Erman;1978, Tekirdağ Folkloru Araştırması, Tem Ofset, İstanbul
- Artun, Erman;1983, Tekirdağ Folklorundan Örnekler, Tamer Matbaası, Tekirdağ
- Artun, Erman;1990,Tekirdağ'da Hidrellez Geleneği, Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1990, "Hidrellez Özel Sayısı", Kültür Bakanlığı, Ankara
- Artun, Erman;1993, Cemal Ritüeli ve Balkanlardaki Varyantları, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara
- Artun, Erman;1996, Çukurova Yörüklerinin Gelenek Ve Göreneklere Ve Bunlardaki Eski Kültür İzleri, Yörükler, Akdeniz Yöresi Türk Topulukları Sosyo-Kültürel Yapısı,Bildiriler, Ankara
- Başgöz, İlhan;1986, Mânilerimiz, Folklor Yazıları, Adam Yayınları, İstanbul
- Başgöz, İlhan;1986,Mânilerimizin Başlıca Temleri, Folklor Yazıları, Adam Yayıncılık, İstanbul
- Bayrı, M.Halit;1959,Bekçi Ve Ramazan Mânileri, İstanbul Folkloru, T.F.A. No.117, Nisan 1959, Cilt.5
- Boratav, Pertev Naili;1978, 100 Soruda Türk Halk Edebîyatı, Gerçek Yayınevi, Gül Matbaası, İstanbul
- Boratav, Pertev Naili;1988, Halk Hikâyeleri Ve Hikâyeciliği, Adam Yayınları, İstanbul
- Boratav, Pertev Naili;1993,"Mâni Maddesi", İslam Ansiklopedisi Cilt.7, M.F. İstanbul
- Dizdaroğlu, Hikmet;1969, Halk Şiirinde Türler, T.D.K., Ankara
- Elçin, Şükrü;1981, Halk Edebîyatına Giriş, Kültür Bakanlığı Yayınları. Emel Mat. Ankara
- Elçin, Şükrü;1990,Türkiye Türkçe'sinde Mâniler, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay, Ankara
- Ergün, Sadeddin Nüzhet – Kam, M.Ferid; Konya Vilayeti Halkıyyat Ve Harsiyatı
- Eset, Niyazi;1944, Mukayeseli Ve Neşredilmemiş Mâniler, Ankara
- Gözaydın, Nevzat;1990, Anonim Halk Şiiri Üzerine, Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı Iı (Halk Şiiri), Sayı.445-450, Ankara
- Kocatürk, Vasfi Mahir;1939, En Güzel Türk Mânileri, İstanbul
- Köprülü, Fuat;1981, Türk Edebîyatı Tarihi, İstanbul
- Memişoğlu, Fikret;1953,Elazığ'dan Notlar, Mânici Dilşat Hanım, T.F.A,Cilt 2, No.48, Temmuz 1953
- Sami, Şemsettin;1901, Kamus-I Türki
- Ülkütaşır, M.Şakir;1969, Eski Ramazan Davulcuları Ve Davulcu Mânileri, T.F.A. Aralık 1969, No.245, Cilt.12.
- Yücel, Erdem;1973, "Hayri Beyin Ramazan Mânileri", T.F.A. Ekim 1973, Sayı 291, Cilt.15, İstanbul,

